

VIHARBAN

Száz éve született Miskolczi Dezső

**Tanulmányok a marosvásárhelyi felsőfokú oktatás
múltjáról és jelenéről**

PROCARDIA KIADÓ
Marosvásárhely, 1994

Szőllősi Árpád

MISKOLCZY DEZSŐ MAROSVÁSÁRHELYEN

A második világháború vége felé, az 1944–1945-ös tanévre a kolozsvári Ferenc József Tudományegyetem rektorának MiskolcZY Dezsőt választották meg. A háborús frontvonalnak Erdély szívébe való közeledtével kiemelkedő közéleti személyiségek, egyházi és munkásvezetők levélben fordultak MiskolcZYhoz, hogy " *az erdélyi magyarság évszázados művelődési élete folytonosságának érdekében... az öt tudománykar és az egyetemi intézetek Kolozsvárt maradjanak* " (8). A rektor munkatársainak egy részével nem teljesíti a budapesti vallás- és közoktatási minisztertől, valamint a város magyar katonai parancsnokságától kapott kiürítési és nyugatra telepítési parancsot, hanem maradt. A megkezdett kiürítési munka megszüntetése miatt az utolsó kiürítő vonatok szerelvényei üresen hagyták el a szétbombázott kolozsvári pályaudvart.

MiskolcZY 1944. szeptember 15-i, a vallás- és közoktatási miniszterhez intézett táviratában már mint tényt közölte, hogy " *az erdélyi magyarság kérésére az egyetem a helyén marad, mert osztozni kíván az itteni magyarok sorsában* " (8). 1944. szeptember 17-én, amikor a légiriadó miatt az egyetem évnnyitóját a központi óvóhelyen tartották meg, a rektor rövid beszédében a következőket mondotta: " *tiszta és igaz emberekkel nyugodtan nézhetünk szemébe a rideg valóságnak* " (8).

1944. október 11-én vonultak be a Vörös Hadsereg csapatai Kolozsvárra. A közhatalmat gyakorló szovjet városi katonai parancsnokság – a front szükségleteit szem előtt tartva – elrendelte, hogy az oktatási-, művelődési- és gazdasági intézmények folytassák tovább eddigi tevékenységüket. Ezek után az egyetem elhagyta hivatalos elnevezéséből az alapítása idején (1872) uralkodó I. Ferenc József nevét és Kolozsvári Állami Magyar Tannyelvű Tudományegyetem nevet vette fel, amelynek továbbra is MiskolcZY Dezső maradt a rektora. Az utolsó tanévzáró ünnepélyt június 30-án tartották meg.

Mint ismeretes, 1945. június 1-ji hatállyal, királyi rendelet alapján megalakult a magyar előadás nyelvű Kolozsvári Tudományegyetem. Mivel a Nagyszebenből visszatérő román egyetem orvosi kara nem volt hajlandó a kolozsvári klinikákat megosztani a magyar egyetemmel és más kórházi helységeket a magyar orvosi kar számára Kolozsvárt kijelölni nem tudtak, a kormányzat és a magyar egyetem vezetősége úgy döntött, hogy az újonnan létesült Bolyai Tudományegyetem orvosi karát Marosvásárhelyre telepíti át. A terv az volt, hogy az elméleti intézetek a volt Hadapród Iskola főépületében, a klinikák pedig a város meglévő egészségügyi intézményeiben nyerjenek elhelyezést. Mindez 1945 őszén megvalósult és az 1945/46-os tanévet az orvosi kar már új otthonában kezdte meg.

Miskolczi azon 10 neves magyar állampolgárságú egyetemi tanár közé tartozott, akik a román állammal történt szerződésük alapján, 1945 őszén az orvosi karral Marosvásárhelyre költöztek: Beöthy Konrád (törvényszéki orvostan), Dezső Loránt (orvosi fizika), Haranghy László (kóronctan), Klimkó Dezső (sebészet), Környei István (idegsebészet), Láng István (belgyógyászat), Ludány György (élettan), Miskolczi Dezső (ideg-elmegyógyászat), Móricz Dénes (gyermekgyógyászat), Obál Ferenc (kóreltetan). Marosvásárhelyen Miskolczi tovább folytatta küldetését a Bolyai Tudományegyetem magyar nyelvű orvosi kara oktatásának megszervezése és működése érdekében. Az átköltözésben mint a klinikai bizottság elnöke és mint dékánhelyettes vett részt.

Tehát 1945 őszén eljött a Bolyai városába, hogy valóra váltsa a vásárhelyi művelődéstörténetben kitörölhetetlen érdemeket szerzett Teleky Sámuel egykori álmát: "*kis Göttingává varázsolni a csendes kis várost*" (4). A háborús pusztításokat követő években azonban az egyetemalapítás távolról sem volt hálás feladat. A Marosvásárhelyre érkezett orvosi kar személyzetét a kiszemelt épületek üres falai, silány bútorzat és néhány láda kipakolatlan műszer várta. De Miskolczi és munkatársai nem rettentek meg a rájuk váró nehézségektől. A volt Hadapród Iskola központi és melléképületeiben tantermeket, diákszállást, a tanárok számára egyszobás ideiglenes lakásokat rendeztek be. A Marosvásárhelyre érkezett orvosi kar személyzetének le kellett küzdenie a kisváros idegenkedését is. Többek között az itt dolgozó orvosokat is bizonytalanság töltötte el arra a hírre, hogy a Bolyai Egyetem orvosi kara székhelyét Marosvásárhelyre helyezi át. Tíz kórházi főorvos kérte az egyetem intézőbizottságát, hogy tevékenységüket itt folytathassák. Ezért vállalja Miskolczi 1946-ban a marosvásárhelyi Szabad Egyetemen a következő előadásokat: "Az egyetem és a város", "Az egyetem hivatása". Ezekben külföldi példákra hivatkozva rámutatott, miként hoztak kis városokra az egyetemek nagynevű tudósai hírnevet, megbecsülést, a művelődés felemelkedését és végső sorban meggazdagodást. A város lakosságának idegenkedése végül lassan oldódott, az emberek elégtétellel néztek fel az egyetemre, ez pedig bekapcsolódott az ország oktató és tudományos életébe.

Miskolczi higgadtan várja a háborút követő változást, bízik a szocialista államrend meghirdetett felsőbbrendűségében, főleg ennek nemzetiségi politikájában. 1948 novemberében Rusznyák Istvánhoz írt levelében többek között a következőket említi: "*a Romániában élő magyarság megszűnt kisebbség lenni és Romániának egyenlő jogú alkotó részévé vált.... Népi demokratikus erők elsöpörtek minden faji és nemzeti megkülönböztetésre és elnyomásra irányuló törekvést*" (6). Ekkor a nemzetközi szakmai körökben is elismert Miskolczi személyisége tiszteletet parancsolt a környezetében megnyilvánuló nacionalista törekvéseknek. Vállalja az erdélyi magyarsággal

való azonosulást, osztozik annak örömeiben és keserűségében. Mehetett volna haza Magyarországra, hisz a budapesti és debreceni egyetemek meghívták. Ő mégis a vidéki kisvárost, az alakulóban lévő főiskolát választotta, nem menekült el ennek kezdeti, alapításával járó nehézségei elől. Nem volt erdélyi ember, de az évek során megszerette ezt a vidéket, jellegzetes hagyományait, többnyelvű népességét. Már jóval túl volt az ötvenen, amikor annyira megtanulta a román nyelvet, hogy tudományos értekezéseket is tarthatott románul. Előbb Kolozsvár, majd Marosvásárhely lett az otthona, de az élet nem kényeztette el. Első házasságából származó gyermekei, elvált feleségével együtt az óceánon túlra költöztek. Boldog második házasságát lassan beárnyékolta feleségének – Béli Pálma Zsuzsának – egyre inkább elhatalmasodó gyógyíthatatlan betegsége. Bár a betegség (sclerosis multiplex) szakmája területébe tartozott, mégis tehetetlenül kellett néznie felesége lassú elsorvadását.

A személyi kultusz időszaka sem kímélte. Még kolozsvári tevékenysége idején, személyi adatainak és a tanügyben kifejtett munkásságának "lekáderezése" után a Tanügyi Szakszervezet egyetemi alosztálya 1945. március 8-án "egyhangúlag purifikálnak nyilvánítja" (6). Marosvásárhelyre való költözése után is folytatódtak ellene a vádaskodások. Egy szakszervezeti tisztogató ülésen kikezdték azért, mert 1940–1943 között az egyetem képviselőjében tagja volt a Magyar Felsőháznak (szená'tus). Végül tisztázódott, hogy az ő mindig elfogultságtól mentes emberségéhez, példás magatartásához még a gyanú árnyéka sem férhetett. Kolozsváron Haynal Imrével, a belgyógyászati klinika vezetőjével együtt szembefordultak azon hatósági intézkedésekkel, hogy a klinikájukon fekvő zsidó betegeket kiadják.

Miskolczy Dezső oktatói és tudományos munkásságának közel negyed századát nekünk, Erdélynek adományozta. Ebből közel két évtizedet Marosvásárhelyen tevékenykedett. Juhász Pál szerint "A Romániában töltött, csaknem két évtizedes szolgálatának kettős és egymást kiegészítő célkitűzése volt. Az egyik a szegényes és szűkös feltételek mellett és ennek ellenére a szakma odaadó művelése, az egyetemes neurológia és elmeorvosászat folyamatos fejlesztése. A másik, és az előbbiekkel párhuzamosan, az egymás mellett élő népek, erdélyi viszonylatban román és magyar nemzetiségek kölcsönös megismerésének, megbecsülésének és együttműködő barátságának szolgálata" (6).

Az ideg-elmeklinika több mint négy éven keresztül a Szent György utcai régi városi kórház szűkös melléképületében, mostoha, körülmények között működött, de 1948. november 18-án a marosvásárhelyi Népújság "Épül, fejlődik a marosvásárhelyi főiskola" címmel a következőkről tudósít: "A marosvásárhelyi Orvostudományi és Gyógyszerészeti Intézet főépületétől balra, az erdő aljában hatalmas építkezés folyik... 13 millió lejes állami kiutalás tette lehetővé az építkezést..." (7). Az egykori katonaiskola telepén

befejezetlenül maradt legénységi laktanya épületét oly módon építették át, hogy abban nem csak az ideg-, elmeegógyászati és idegsebészeti klinika kapott megfelelő otthont, hanem a négyszintes épület egyik emeletére a szemészeti klinika is beköltözhetett. Az új épületben történt elhelyezkedés lehetővé tette a betegek korszerűbb gyógykezelését, és a tudományos együttműködés szempontjából is gyümölcsözőbb tevékenységet.

1954. szeptember 17-én a debreceni egyetem felajánlja Miskolcynak az ideg- és elmeegógyászati tanszék vezetését. Ő köszönetét fejezi ki a meghívásért, majd 1955-ben feltárja átköltözésének akadályait: a készülő országos egységes román tankönyv számára fejezeteket kell megírnia; jelentést kell írnia egy kongresszusra; felesége és gyermekei még nem kapták meg a magyar állampolgárságot. 1956 szeptemberében az Egészségügyi Minisztérium és a Magyar Tudományos Akadémia Sántha Kálmán egyetemi tanárt rehabilitálta: és visszahelyezte a debreceni tanszékvezetői állásba, amelytől 1951-ben, a diktatúra idején, megfosztották. Miskolczi emberségének megnyilvánulása volt az, hogy a debreceni tanszékre történt meghívás lemondásával segítette Sántha Kálmán rehabilitálását.

1955-ben, amikor a Marosvásárhelyi Orvosi és Gyógyszerészeti Intézet fennállásának 10 éves évfordulóját ünnepelte, az RNK Tudományos Akadémiája elhatározta, hogy a többi egyetemi városhoz hasonlóan Marosvásárhelyen is tudományos kutatóközpontot létesít. Július 27-én a kutatóközpont megszervezésével és vezetésével Miskolczi Dezsőt bízták meg, akit a Román Tudományos Akadémia ugyanebben az évben tagjává választott. A Kutató Központban két szakosztály létesült: orvostudományi és történelemtudományi. A tudományos dokumentációt a Miskolczi Dezső vezetése alá helyezett Akadémiai Könyvtár biztosította. Olyan kutatócsoportot alakított ki maga körül, amelynek híre túlszárnyalta nemcsak Marosvásárhely, hanem az ország határait is.

Juhász Pál a következőképpen hasonlítja össze Miskolczyt egyik mesterével, Schaffer Károllyal: *"Joggal lehet megállapítani, hogy amíg Schaffer Károly útja töretlenül egyenes volt, addig Miskolczi Dezsőnek ismételt feladatává vált, hogy új környezetben teremtsen meg mindennapi munkájának feltételeit, esetleg háború, vagy az azt követő inséges évek nehéz feltételei között. Miskolczi Dezső néhány éves orvosi diplomával korának nemzetközi élvonalába került és gyorsan elért kutatói munkájához egész életében méltó maradt. Róla is el lehet mondani azt, amit ő írt Schaffer Károlyról : akkor pihent, amikor dolgozott" (6).*

Miskolczi Dezső több mint félszázados szakmai tevékenysége folyamán értékes, maradandó munkákkal gyarapította az ideg-elmeegógyászati szakirodalmat. Tudományos közleményeinek nagy része Kolozsváron, Marosvásárhelyen, Bukarestben és Iași-ban jelent meg, magyar, román vagy más nyelven. Több mint félszáz közleménye, írása jelent meg

Magyarországon és külföldi kiadványokban, folyóiratokban, magyar, német, francia, spanyol, orosz nyelven.

Miskolcзы több tanulmányában foglalkozott az alkattannal, az alkat befolyásolhatóságának kérdésével. Szerinte, *"az alkati tényezők csak akkor jutnak érvényre, ha ezt a környezet lehetővé teszi, a környezet pedig annyiban fejt ki hatását, amennyiben az alkat megengedi."* Az alkat meghatározó szerepét pozitív értelemben is kihangsúlyozza, amikor megállapítja: *"bármilyen nyomasztó, kedvezőtlen légkör is vegye körül azt, akinek osztályrészül a szellemi nagyság és hatalom adatott, kimagaslik, fölének emelkedik és magas kulturális értékeit szétárasztja"*. 1957-ben a Korunk első számában megjelent "Tehetség és agyvelő" című tanulmánya világosságával, szabadosságával és szép magyar nyelvezetével utolérhetetlen példa mindazok számára, akik tudományos közírással foglalkoznak.

Az 1952-ben Rómában megrendezett I. Nemzetközi Idegkórtani Kongresszuson nagy érdeklődéssel fogadták Miskolcзы és munkatársainak skizofréniára vonatkozó tanulmányát (5).

Több száz sclerosis multiplexben szenvedő beteg kórtörténetét tanulmányozta és az így szerzett adatok birtokában "Az orvosi pálya szeretete" címen tárta fel megfigyeléseit. Ezt a tanulmányt 1961. november 29-én Marosvásárhelyen, az ifjúsági szervezet orvostudományi szakosztályán mutatta be. Ebben többek között megállapította, hogy a betegek 60%-nál a kórfolyamat a 20–40. év között kezdődött (6).

1955 nyarán és koraőszén 16 olyan encephalitiszes beteg került az idegklinikára, akiknél a betegség (elmezavartság) a szúnyogcsípést követő 3–4. napon bontakozott ki. A betegek közül öten haltak meg. Miskolcзы Dezső körültekintő, korszerű klinikai készségének jó példáját mutatja a marosvásárhelyi késő-nyári és őszi járványnak és a szúnyog-vírus kóroktani szerepének feltárása. Munkatársaival – Csiky Kálmánnal és Vendég Vincével – elsők között számoltak be szúnyog-encephalitisről Európában és írták le annak klinikai és kórszövet-tani képét a : " A nyárvégi-őszi vírusos encephalitis járvány Marosvásárhelyen 1955-ben" és az " Adatok a szúnyog-encephalitisek kórszövet-tanához" című közleményekben. Megfigyeléseit munkatársaival (Vendég Vince., Ábrahám Sándor, Waitsuk Pál, Wagner Rózsa) együtt írt közleményben mutatta be 1957-ben a brüsszeli VI. Nemzetközi Neurológiai Kongresszuson.

Dolgozatainak egy része, marosvásárhelyi tartózkodásának kezdetén, az Erdélyi Múzeum Egyesület Orvosi Értesítőjében jelent meg, amelynek szerkesztésében a kar megbízásából Miskolcзы is részt vett.

Marosvásárhelyi tevékenysége idején Miskolcзы újra fonta a Marinescu és Niculescu iskola egykori tanítványaihoz fűződő szálakat. Közösen írt tankönyv és kézikönyv tanúsítják e termékeny együttműködést.

Megemlékezésésképpen 1958-ban tanulmányt írt Gh.Marinescuról, a román neurológiai iskola megalapítójáról és egy évvel korábban Ion T. Niculescuról.

1964-ben, a 70 éves Miskolczi Dezső, miután feleségét már eltemette, úgy látta, hogy marosvásárhelyi művét befejezte. Biztosítottak vélte a Marosvásárhelyen alapított Akadémiai Kutató Központ sorsát. A továbbiakban tanítványaira bízta a szakma és a tudományos kutatás folytatását. Pályafutásának állomáshelyein, Szegeden, Kolozsváron és Marosvásárhelyen ideg- és elmegyógyászati iskolát teremtett. Marosvásárhelyi tevékenységének kezdeti szakaszában, 1945-1957 között, munkatársai és tanítványai voltak: Andrásföszky Tibor, Bereczki Sándor, Csiky Kálmán, Gergely Jenő, Gáspár István, Kiss Ferenc, Komjátszégi Sándor, Máthé Ákos, Méra Andre, Nagy Pál, Roth György, Simó Ferenc, Strömpel Ilona, Szabó Árpád, Szabó Jenő, Szabó László, Szűcs Kálmán, Varga Ferenc, Wagner Rózsa, Waitsuk Pál. Az 1960-as évek első felében új munkatársakkal bővült a munkaközösség: Becus Tiberiu, Bódy Adorján, Grauzer Judit, Corfariu Onoriu, Kerek István, Kisgyörgy Árpád, Malatinszky Éva, Selyem Csaba.

Miskolczi egyetemi tanárként nagymértékben járult hozzá számos orvosnemdzedék, valamint ideg- és elmegyógyász szakorvos képzéséhez. Oktatói és gyógyító tevékenységében széleskörű ismeretait mindenkor mély emberségével társította (10). Spielmann és Csiky, emberi magatartását jellemezve, jogosan állapították meg: *"tudásra és emberségre oktatta diákjait, tanártársait. Nem csak oktatói ismereteivel, mindent megértő jóságával, rendíthetetlen hűségével, odaadásával, lefegyverző szerénységével de elsősorban tetteivel hatott. Észmét, embert, ha annak egyszer hűséget fogadott, sohasem hagyott el, bármilyen zordra is fordult az idő"* (4).

1964-ben, midőn a budapesti Orvostovábbképző Intézetbe nevezték ki, hivatalosságok, munkatársak, betegek egyaránt szeretettel fogadták. De amíg a Budapestről elindult vándor évek köre ismét itt zárul, eltelt több mint három évtized. Egykori munkatársai, régi tanítványainak zöme már vagy szétszóródott, vagy nem volt az élők sorában. Csak Miskolczi Dezső életereje, szellemi frissessége, fölényes tudása, embersége – előrehaladott kora ellenére – küzdhetett le a ráváró új környezetben jelentkező akadályokat. Tanszékvezetői és szakorvosképző munkája mellett tevékenyen részt vett az Országos Ideg- és Elmegyógyintézet Kollégiuma, az Ideggyógyászati Szemle szerkesztőségi munkájában. 1969-ben, nyugdíjazását követően, a Balassa utcai klinikán berendezett dolgozószobája a szakmai tanácskozások gyakori színhelyévé vált munkatársai és tanítványai számára.

1978 utolsó előtti napján, amikor elhunyt, az egész magyar egészségügy, az ideg- és elmegyógyász társadalom a pótolhatatlan tudóst, jóságos mesterét, a tudományos világ pedig egyik jeles képviselőjét gyászolta.

Tariska István 1979-ben írt megemlékezésében (5) a következőképpen jellemezte Miskolcзы Dezsőt: "... emberi természete, érdeklődése a természet, a történelem, a társadalmi tudományok és a zene iránt csodálatos volt. Alig tudnék elképzelni ennyire agressziótól mentes, okos emberi jóságot, aki mégis ilyen tudományos vezetői magaslatra ért fel, mint ő volt, aki mindig a példamutatással serkentett, alkotott és fegyelmezett. Úgy elemezte az emberi jelenséget, hogy mindig a jó oldala felől közelítette meg. Bölcs öreg volt, de mégsem lett sohasem igazán öreg, mert megértése a fiatalok iránt sohasem szűnt meg. Alkotása megmarad történelmi emlékként akkor is, ha már az őt ismerők is eltávóznak az emlékezés sorából".

Irodalom

1. Hetven éves Miskolcзы Dezső akadémikus. Oryosi Szemle. 1964. X., 3, 229
2. Academiceanul D. Miskolcзы peste patru decenii in slujba stiintei. Studii și cercetări de neurologie. Ed. Academiei R.P.R., 1964. 5–6, 413–416.
3. Csiky K.: Dr. Miskolcзы Dezső akadémikus (1894–1978) Rev. Medicală, 1969. XXV, 1–2, 189.
- 3.a. Miskolcзы Dezső : Beszámoló az Egészségügyi Minisztériumnak, Budapest, 1964. 12. 1. Kézirat.
4. Spielmann J., Csiky K.: Miskolcзы professor. A Hét, 1979. X. 5, 8.
5. Tariska I.: Miskolcзы Dezső emlékének (1894–1978). Orvosi Hetilap, 1979. 120, 8, 439–440.
6. Juhász Pál: Miskolcзы Dezső élete és munkássága. Ideggyógyászati Szemle, 1981. 34, 2, 49–71.
7. Szöllősi Á.: Dokumentumok egy magyar nyelvű nemzetiségi főiskola sorsának történetéből a romániai diktatúra utolsó évtizedeiben. Marosvásárhely, 1988. Kézirat.
8. A Kolozsvári Magyar Egyetem 1945-ben. Budapest 1990.
9. Csögör L.: Lapok a Bolyai Egyetem történetéből. Erdélyi Figyelő, 1990, 13, 16; 1990, 16, 17; 1991, 1, 15.
10. Péter H. Mária: Miskolcзы Dezső. Infomed, 1991. I. 3, 8.